

Friluftsliv i Store Åmosen – ved Friluftsrådet

Friluftsrådet ønsker med naturgenopretning i Store Åmose et område med et varieret landskab hvor naturen igen får 1. prioritet, en mosaik af søer, sumpskove, våde enge, genoplivelse af højmoserne og også tørre områder til afgræsning. Området skal være tilgængeligt for så stor en del af befolkningen som muligt. Derfor bør det også være muligt at køre i bil til et centralt placeret område, hvor også busser kan aflevere folk der vil opleve den nye og spændende natur der vil blive i Store Åmose. Som udgangspunkt finder vi at Skjern Å enge er et godt forbillede både med naturgenopretning, adgang og formidling. Nord for Store Åmose er der også et fantastisk flot område der støder op til mosefladen. Derfor har vi også forslag til tematurer for dette område. Adgangene ind i mosen er idag ret begrænsede og der skal derfor i fremtiden være mulighed for at komme ind flere steder således at det bliver hele lokalbefolkningens naturområde.

I den østlige del af Store Åmose etableres et satellit-center med jægerstenalderen og tørvegravningen som tema. Et center må gerne være et aktivt center, hvor en beskrivelse og levendegørelse af fundene bliver realiseret.

Naturen kan formidles i et andet hus der som forbillede kan opbygges lig det, der netop nu er etableret i Skjern Å enge.

Der skal etableres formidling af de spændende højmoser uden at der skal være adgang til hele moseområdet. Det er nogle fantastiske områder og giver en god forståelse af fortiden (ud fra Bent Åbys foredrag)

Det er vigtigt at der hurtigst muligt efter vedtagelsen af naturgenopretning i Østlige Åmose laves en udstilling der i korte træk beskriver fortiden og hvad der vil komme i fremtiden. Det vil give befolkningen større forståelse for projektet. Der er mange borgere der ikke på nuværende tidspunkt ved, hvor store ødelæggelser afvandingsprojektet i 1960 bevirkede for naturen og en udstilling vil helt sikkert kunne løse op for de protester der er, og som skyldes at beboerne synes det er god natur, det de har idag.

En meget væsentlig detalje for projektet er der i et kommende projektbeløb afsættes tilstrækkelige midler til friluftsfaciliteter og naturpleje, friluftsfaciliteterne skal være med til at befolkningen kan få forståelse og glæde af området, det skal ikke være noget der kommer til at strække sig over mange år når vandstanden hæves skal friluftsfaciliteterne laves samtidigt

Generelt vil Friluftsrådet anbefale at de forslag der blev stillet fra friluftsgruppen under Naturpark Åmosen-Tissø medtages i overvejelserne, så interessegrupperne og de øvrige deltagere ikke skal igennem samme proces igen. I det følgende rides friluftsgruppens anbefalinger op i bilag 1 og i bilag 2 er der et uddrag af den sammenfattende rapport "Forslag til Naturpark Åmosen-Tissø", juni 2005 omhandlende styregruppens forslag til friluftsliv. Friluftsrådet har følgende samlede anbefaling:

- På nuværende tidspunkt er det svært at fastlægge nøjagtige sti placeringer og formidlingssteder, da der endnu ikke er fastlagt en nøjagtig vandstandskote.

- At der ikke bliver generel fladefærdsel, men at staten bør opkøbe friluftsmæssige interessante områder for at sikre at der er fladefærdsel.
- At der bliver rundtursmuligheder, Man kan f.eks. skelne mellem trampestier, tør-sko-stier, befæstede barnevogns-og-cykelstier. Desuden skal der være passager over åen. Derudover et net af ridestier og primitive overnatningspladser.
- At der allerede fra projektets indledning sikres ressourcer til optimal information og formidling.
- Formidling af kulturhistorien – f.eks. informationsposter på stenalderlokaliteter med særlig fortællerværdi (fiskeplads, boplads, offerplads, hjortejagt) og f.eks. tørvegravningen.
- At staten opkøber kerneområder
- At der indgås aftaler med lodsejere om adgang, pleje og faciliteter i form af OPP (Offentlige Private Partnerskaber)
- At der generelt sikres de bedste friluftsmuligheder i forhold til vandstandshævningen. Hvis der er eksisterende friluftaktiviteter aktiviteter der ikke kan opretholdes bør der findes erstatningsarealer til disse.
- Formidlingen bør iværksættes tidligt i processen, således at både gæster og lodsejere er velinformerede og inddragede fra starten og får ejerskab til hele projektet.
- At der vidreudvikles på det friluftskort som er udarbejdet i forbindelse med Naturpark Åmosen-Tissø projektet.
- At der hurtigst muligt etableres pilotprojekter og referencer til andre områder, hvor der er den samme vandstand, således at gæster og lodsejere kan få indtryk af konsekvenserne af vandstandshævningen.
- At der afprøves nye formidlingsmetoder i forbindelse med projektet
- Udpegning af et "stilleområde" i den nordvestlige del af projektområdet (Ulkestrup Lyng og søområdet vest for denne). Her kan der skabes gode ynglemuligheder for odder, havørn mv.

Bilag 1:

Friluftslivgruppens anbefalinger er:

Overordnet målsætning for friluftslivet i Naturparken Åmosen-Tissø:

- Åmoserne ønskes udlagt som 'større uforstyrrede område'. Store og Lille Åmose ønskes udlagt som "større uforstyrret landskab" svarende til det seneste regionplanforslag for Vestsjællands Amt.
- Med 'uforstyrret' menes, at der i området ikke ønskes etableret større nye friluftsanlæg som f.eks. golfbaner, vandskibaner og campingpladser.
- Det er ønskeligt, at der skabes mulighed for ophold i områderne for den enkelte til naturoplevelser, der bygger på ro og fordybelse.
- Der skal være mulighed for enkle støttepunkter til ophold og overnatning.
- Hvorvidt særlige følsomme områder skal lukkes for offentlig adgang, så mener gruppen, at dette skal afgøres 'ad hoc' - fra sag til sag, når det skønnes formålstjenligt.
- Det er gruppens holdning, at i tilfælde, hvor valget står mellem naturbeskyttelse og naturbenyttelse skal hensynet til naturbeskyttelsen gå forud, men den skal sættes i et rimeligt forhold til offentlighedens adgang og muligheder for naturoplevelser.
- Der er i gruppen bred accept af, at store områder udlægges som vådområder, med alt hvad dette indebærer for færdslen i området.

Bilag 2

Friluftsgruppens arbejde

Indholdet af dette afsnit bygger på en rapport udarbejdet af friluftsgruppen, som blev nedsat i forbindelse med undersøgelsesprojektets start. Gruppen består af en række interesserede borgere især fra frivillige friluftsg og naturorganisationer. Gruppen har fra januar til maj 2005 holdt en række møder og foretaget ekskursioner i området i bus, til fods og i kano. Dette afsnit er et resumé af "Afsluttende rapport fra Friluftsgruppen under Naturpark Åmosen Tissø" (Maj 2005). Rapporten indeholder ideer, holdninger og forslag fra gruppens arbejde.

Hovedtemaet

Et hovedtema i arbejdet har været en afvejning af forholdet mellem naturbeskyttelse og naturbenyttelse.

Den overordnede holdning i friluftsgruppen har været, at der skal skabes en naturpark og ikke et naturreservat. Det betyder, at naturen skal beskyttes mest muligt, hvor der er tale om meget sårbar og følsom natur. Men det er samtidig et ønske, at der bliver differentierede muligheder for at færdes og opholde sig i området. Det skal være således, at der både er mulighed for at søge ensomhed og for at dyrke mere organiserede friluftsgaktiviteter.

Afgrænsning af interesseområdet for friluftsgliv

Friluftsggruppen har valgt en ret bred afgrænsning af naturparkområdet, bl.a. fordi friluftsglivet interesserer sig i høj grad er knyttet til de tilgrænsende og kuperede områder som udflugtsområder, hvorfra der bl.a. er flotte udsigter over de lavtliggende åmose, søer og ådale.

Overordnet målsætning for friluftsglivet

Den overordnede målsætning for en udvikling af friluftsglivet indenfor naturparken bør være følgende:

- Åmoserne er i regionplanen for Vestsjællands Amt udpeget som '*større uforstyrrede landskaber*'. Det er "*landskaber, hvor der opleves en begrænset påvirkning fra tekniske anlæg og bebyggelser*". Store og Lille Åmose ønskes fortsat bibeholdt indenfor arealkategorien "*større uforstyrrede landskaber*". Det betyder for friluftsglivets vedkommende, at der ikke etableres større nye friluftsganlæg som f.eks. golfbaner, vandskibane og campingpladser. De "*større uforstyrrede landskaber*" fremgår af kortet.
- Det er ønskeligt at der skabes mulighed for ophold i områderne for den enkelte til naturoplevelser, der bygger på ro og fordybelse.
- Der skal være mulighed for enkle støttepunkter til ophold og overnatning.
- Restriktioner for friluftsglivet indenfor særligt følsomme

naturlokaliteter skal afgøres 'ad hoc' fra sag til sag, når det skønnes formålstjenligt.

- Hvor valget står mellem naturbeskyttelse og naturbenyttelse skal hensynet til naturbeskyttelsen gå forud, men den skal sættes i et rimeligt forhold til offentlighedens adgang og muligheder for naturoplevelser.

- Der er i friluftsgruppen bred accept af, at store områder udlægges som vådområder, og at dette får konsekvenser for færdslen i området.

Adgang, veje og stier.

Gruppen opererer med veje og stier på 4 niveauer:

1. "asfalt-niveau". Omfatter veje og asfalterede stier.

2. 'hjulstier'. Omfatter stier hvor det er muligt at færdes med kørestole, barnevogne, alm. cykler mv.

3. 'publiceret niveau'. Omfatter stier, der er afmærket i naturen eller angivet på kort til brug for folk, der ønsker at følge bestemte ruter.

4. 'natur-regulerede niveau'. Omfatter stier, der er opstået af sig selv, såsom trampestier der ændrer sig efter årstid og adgangsforhold.

Det er et overordnet princip at det skal være *krævende* at komme til de mest uberørte og følsomme steder i Åmosen. På denne måde sker der en form for naturlig selvregulering af færdslen.

Vedr. "asfaltniveauet". Der er ikke ønsket om nye veje og asfalterede stier i området

De øvrige 3 niveauer tænkes etableret i forbindelse med kommende formidlingscentre i Store Åmose. De kan anlægges som koncentriske cirkler, der udgår fra centrene. Dette skal forstås således, at der i centrets nærhed vil forekomme flest "hjulstier" og i periferien stier på "natur-reguleret niveau".

Stier på "publiceret niveau" kan tilrettelægges som rundture, der tager maksimalt hensyn til naturlokaliteterne.

På "natur-reguleret niveau" bør det i princippet være muligt at færdes overalt, såfremt jorden er offentligt ejet.

Der er to aktuelle problemer med at færdes i Åmoserne:

- det er særdeles vanskeligt eller ligefrem umuligt at færdes langs med åen, da alle nuværende markveje er skabt i forbindelse med dyrkning og høslet på engparcellerne, hvilket betyder at de går vinkelret på åløbet

- det er vanskeligt at krydse åen.

Der bør derfor i den kommende naturpark skabes nye muligheder for at krydse åen, hvilket afgørende vil ændre færdsels- og oplevelsesmuligheder i områderne.

I oldtiden var der bropassage ved Bromølle og i stenalderen et overfartssted ved Skellingsted Bro. Broerne ved Undløse og Ugerløse er af nyere dato.

Den sidste nye passage er skabt med gang- og cykelbroen ved Jyderupstien.

Der er ønske om en gangbro, der forbinder området ved Øgårde nord for åen med Kongemosen syd for åen og gerne en bro mere eller trækfærge således at det bliver muligt at lave rundture.

Primitiv overnatning

Der ønskes organiserede overnatningspladser i form af helt enkle pladser til teltning og med shelters. Et særligt problem i Åmosen er brandfaren ved tørvejorden. Dette søges løst ved indretning af brandsikre bålsteder på den enkelte plads.

Tematiske ture

Der foreslås følgende tema-ture i området:

- *"Godslandskabet"*. Området nord for Store Åmose, der er præget af de store åbne marker omgivet af skov og med få landsbyer.
- *"Vanløse Sand"*. Området i den østlige del af Store Åmose, som danner oplandet til selve det store moseområde.
- *"Kongemosen"*. Området syd for Åmose Å omkring Bodal med den berømte jægerstenalderkultur. Der ønskes en eller flere nye gangbroer over åen, der forbinder 'Kongemosen' med 'Tørvemosen'.
- *"Dødisruten"*. Området med de store dødisbakker nord for Store Åmose..
- *"Tørvemosen"*. Området i den østlige del af Store Åmose, hvor der under verdenskrigene var stor aktivitet omkring tørvegravning og produktion af formbrændsel. I området indgår hytterne fra Nationalmuseets store udgravninger i 50'erne som en del af et kommende rekreativt område

Ridning

Der bør skabes nye muligheder for ridning, der er en aktivitet i stor vækst. Ridning udgør imidlertid et særligt problem, da det ikke umiddelbart er muligt at forene især cykling og ridning på samme sti. Der bør derfor skabes et særligt stinet i Store Åmose med mulighed for rundture, overnatning med hest mv. Der bør laves et særligt 'heste-kodeks' for ridning i naturparken. Ridning skal ikke begrænses af vådgøringen tværtimod skal der være flere km ridemuligheder end der er i dag. Ridestierne skal ikke være på veje, hvor der også skal være cykling.

Sejlads med småfartøjer uden motor

Sejladsen med ikke-motoriserede småfartøjer som robåde, kanoer og kajakker er i dag underlagt en lang række restriktioner på Åmose Å- Halleby Å og på Tissø. På visse strækninger er der sejladsforbud. Begrundelsen for dette er især hensynet til EUhabitatområdet og specielt odderen. Kun på Øvre Åmose Å, opstrøms Sandlyng Å, er der i dag ingen sejladsbegrænsninger.

Det diskuteres, hvorvidt sejladsen forringer odderens levevilkår indenfor Habitatområdet.

Friluftsgruppen har klart tilkendegivet, at der ikke skal ske forringelser i den naturbeskyttelse, som Danmark er internationalt forpligtet til at overholde. Men man ønsker, at den biologiske viden, der i dag ligger til grund for restriktionerne, løbende føres á jour i området. Odderen findes ikke længere i Store Åmose. Hertil kommer, at tidligere formodninger om kano- og kajaksejladsens negative indvirkning på odderen og dens leveduligheder nu er

afløst af danske og udenlandske undersøgelser, der viser, at kano og kajaksejladts udmærket kan forenes med en bestand af oddere, når blot odderen f.eks. har fred om natten samt gode muligheder for skjul. De nuværende restriktioner begrundet med odderens tilstedeværelse bør derfor revurderes. Hvis man vælger at følge resultaterne af de seneste undersøgelser bør der ske lempelser i de sejladtsbegrænsende restriktioner. Disse lempelser kan selvfølgelig tages op til overvejelser igen, såfremt situationen ændrer sig. Der er i dag forbud mod udlejning af kanoer på åen. Dette forbud bør ikke ophæves. Det bør dog være tilladt at arrangere formidlings-ture i kanoer med en friluftvejleder. En sådan mulighed kan blive aktuel i forbindelse med fremtidige formidlingscentre.

Konkrete forslag til faciliteter i forbindelse med sejladts

Et af de store problemer for kano- og kajaksejladtsen er optag og isætning af fartøjerne.

For at undgå slid på åbrinkerne foreslår friluftgruppen at der indrettes faste indretninger til optag af kanoer og kajakker følgende steder:

Øresø Mølle, Bromølle Bro, Jyderupstien.

(Der vil her være mulighed for adgang i kano til den planlagte shelterplads længere oppe ad Jyderupstien), *Skellingsted Bro, Øgårde* (Ønskelig med kano-optag i forbindelse med et fremtidigt formidlingscenter), *Stemmeværket ved Maglelyng, Undløse Bro, Ugerløse Bro.* (Dette optag vil være det øverste i åsystemet).

Ønsker om nye overnatningspladser ved åen

Der er følgende ønsker om nye overnatningspladser ved åen: *Østrup Skov* (mellem Undløse Bro og Ugerløse Bro), *Mosegård ved Øgårde, Skellingsted Bro* (så langt fra vejen som muligt), *Jyderupstien* (planlagt shelterplads i Friluftsnat Nordvest), *Bromølle*, (lokalitet ikke fastlagt).

Ideer til formidling af friluftslivets muligheder

Der er fremkommet følgende idéer til formidling af friluftslivets muligheder indenfor området:

- Foldere i stil med Skov- og Naturstyrelsens vandretursfoldere.
- Friluftskort når de nye friluftsfaciliteter er etableret.
- Hjemmeside. Gerne interaktiv.
- "Teleformidling". Opkald med guidning via mobiltelefon på udvalgte steder.
- "Web-cam" på særlige følsomme biologiske lokaliteter.
- Avanceret teknologi anvendt på udkiksteder f.eks. fugletårne, hvor stedet udpeges visuelt og virtuelt i landskabet gennem særlige ruder.
- Beskrivelse af ruter med forskellig sværhedsgrad - længde mv.
- Ruter med foreslåede overnatningssteder.
- 'Natur-safari' – guidede ture over f.eks flere dage. Turene indeholder oplevelser og udfordringer for deltagerne og gennemføres med en friluftvejleder (er realiseret af Thy Statsskovdistrikt, Skov- og Naturstyrelsen).
- Adventure-prægede aktiviteter der er afstemt med områdets naturværdier (f. eks. 'en tur gennem røret', klatring på broerne

mv.).

Formidlingscentre

Det foreslås, at Fugledegård udpeges som center i *den vestlige del af naturparken* og hovedtemaet er vikingetiden.

Fugledegård ligger i dag på et strategisk sted, hvor landruter og vandruter har været forbundet siden oldtiden. Stedet er velegnet til formidling af mulighederne for friluftslivet i området. Der kunne tænkes muligheder for udlejning af cykler, kanoture på åen med friluftslivsleder, sejlads på Tissø med vikingeskibskopier, f. eks en kopi af et lokalt skib som 'Gislingeåbåden'.

Hovedcenteret for *den østlige del af naturparken* kan etableres ved Bromølle. Mindre 'satellit-formidlings-centre' etableres, hvor det er relevant i forhold til stedets natur- og kulturværdier.

I den østlige del af Store Åmose etableres et satellit-center med jægerstenalderen og tørvegravningen som tema. Et center må gerne være et aktivitets-center hvor en beskrivelse og levendegørelse af fundene bliver realiseret.

Flemming Larsen
Amtsformand for Friluftsrådet i Vestsjælland
Raklev Skillevej 61
4400 Kalundborg
59501304